

Rozdział XII

Uchwały nieistniejące oraz ich zaskarżanie w spółkach kapitałowych na przykładzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

Non-existent resolutions and their appeals in capital companies on the example of a limited liability company

Abstract: This text is a theoretical and legal analysis of the issue of non-existent resolutions and their appeals in capital companies on the example of a limited liability company. At the beginning, an attempt was made to define and specify the legal character of the resolution. Next, concepts concerning non-existent resolutions were presented (*lat. negotium non existens*), including the issue of non-existence of a resolution and a non-existent legal action, as well as the issue of a negative resolution. Next, the ways of appealing against non-existent resolutions were discussed. The article also contains the position of doctrine and the review of jurisprudence on this subject. The aim of the article is to draw attention to the existing inaccuracies and doubts related to the non-existent resolution. The observations made in the article allowed to formulate *de lege ferenda* postulates.

Keywords: non-existent resolution, resolution, legal action, declaration of intent, limited liability company, code of civil procedure, code of commercial companies

Streszczenie: Niniejszy tekst stanowi teoretycznoprawną analizę zagadnienia dotyczącego uchwał nieistniejących oraz ich zaskarżania w spółkach kapitałowych na przykładzie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Na wstępie podjęto próbę zdefiniowania oraz określenia charakteru prawnego uchwały. Następnie przedstawiono koncepcje dotyczące uchwał nieistniejących (*łac. negotium non existens*), w tym problematykę nieistnienia uchwały oraz zagadnienie czynności prawnej nieistniejącej, a także kwestię uchwały negatywnej. W dalszej kolejności zostały omówione sposoby zaskarżania uchwał nieistniejących. Praca zawiera również stanowisko doktryny oraz przegląd orzecznictwa na ten temat. Artykuł ma na celu zwrócenie uwagi na istniejące nieścisłości oraz wątpliwości związane z uchwałą nieistniejącą. Spostrzeżenia dokonane w opracowaniu pozwoliły na sformułowanie postulatów *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: uchwała nieistniejąca, uchwała, czynność prawna, oświadczenie woli, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, kodeks postępowania cywilnego, kodeks spółek handlowych

1. Wprowadzenie

Jednym z problemów w trakcie funkcjonowania spółki kapitałowej jest kwestia istnienia bądź nieistnienia uchwały oraz sposobu jej zaskarżalności. W doktrynie oraz judykaturze spór o istnienie bądź nieistnienie uchwały pojawił się już za czasów obowiązywania Kodeksu handlowego. Stanowiska, jakie się wtedy wykształciły, wyznaczają obecną polemikę.

Przepisy dotyczące zaskarżania uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych oraz spółdzielni nie uwzględniały sankcji w postaci bezwzględnej nieważności, zwłaszcza jeśli chodzi o uchybienie przepisom bezwzględnie obowiązującym. Dlatego też większość doktryny oraz orzecznictwa, w związku z wykazującą braki regulacją prawną, dokonując analizy przepisów, uznawała uchwały za nieistniejące w sytuacjach znaczących wad w trakcie procesu podejmowania uchwały. Pomijając zmianę stanu prawnego i obowiązywanie od 01.01.2001 r. Kodeksu spółek handlowych¹, wątpliwości w sprawie stosowania art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego² co do ustalenia nieistnienia uchwały wspólników nadal są aktualne.

To zagadnienie budzi wiele kontrowersji w doktrynie, dlatego pochyłono się nad nim. Niniejszy artykuł na początku dotyczyć będzie próby zdefiniowania uchwały w spółce kapitałowej. Następnie poruszony zostanie temat uchwały nieistniejącej oraz trybów jej zaskarżenia na gruncie ustawy k.p.c. i ustawy k.s.h. Na zakończenie omówione zostaną skutki ich zaskarżenia i postulaty *de lege ferenda*.

2. Pojęcie i charakter prawny uchwały

W kodeksie spółek handlowych nie ma zdefiniowanego pojęcia uchwały. Mowa jest jedynie o podmiotach, które mogą ją podjąć, o jej formie oraz przedmiocie. Od dłuższego czasu w doktrynie istnieje rozbieżność poglądów na temat charakteru prawnego uchwały. Część doktryny uważa, że należy przyznać uchwale charakter czynności prawnej, natomiast pozostali są temu przeciwni³.

A.W. Wiśniewski uznaje, iż uchwała jest tylko wewnętrznym aktem organizacyjnym spółki, który mimo iż wprowadza w jej wewnętrznych relacjach określone konsekwencje prawne, nie stanowi czynności prawnej⁴.

¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037 ze zm.), dalej jako: k.s.h.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 ze zm.), dalej jako: k.p.c.

³ E. Marszałkowska-Krześ, *Charakter prawny uchwały*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1998, nr 6, s. 23 i n.

⁴ A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach*, t. III, Warszawa 1993, s. 216.

Z kolei S. Grzybowski⁵ twierdzi, że „uchwała jest wielostronną czynnością prawną, umową o szczególnej treści, na którą składają się jednostronne czynności prawne głosujących”⁶.

Natomiast E. Płonka wyraża przekonanie, że głosowanie za podjęciem uchwały należy uznać za oświadczenie woli (przejaw woli wewnętrznej głosującego), a uchwałę za czynność prawną w płaszczyźnie stosunków wewnętrznych⁷. Autorka uznaje, że skoro każda uchwała zgromadzenia wspólników może zostać unieważniona przez sąd, każda ma znaczenie prawne, stanowiąc tym samym czynność prawną. Skutek prawny wyraża się w możliwości zaskarżenia uchwały w przewidzianym trybie przed sądem⁸.

Według E. Marszałkowskiej-Krześ uchwała z zasady jest czynnością prawną, która wyraża oświadczenia woli oddających głos akcjonariuszy bądź wspólników. Oświadczenia woli są złożone dla wywołania konkretnych skutków prawnych. Natomiast intencją każdej uchwały jest zobligowanie zarządu do jej wykonania, czego zarząd ponosi konsekwencje. Przebieg głosowania nad uchwałą polega przede wszystkim na złożeniu przez każdego wspólnika (akcjonariusza) oświadczenia woli. Tego typu konstrukcja, w której w skład oświadczenia woli osoby prawnej wchodzi oświadczenia woli innych podmiotów, jest uznawana za słuszną (również oświadczenia woli członków zarządu składają się na oświadczenie woli zarządu spółki)⁹.

Wyżej wymienione okoliczności będą mieć znaczenie w przypadku zaskarżalności uchwał. Wpływ na prawidłowo podjętą uchwałę mają okoliczności, które są związane ze wspólnikami – takie jak: pełnomocnictwo, zdolność do czynności prawnych, wady oświadczenia woli oraz ze zwołaniem i samym przebiegiem zgromadzenia wspólników.

3. Koncepcja uchwał nieistniejących (łac. *negotium non existens*)

W przypadku zaskarżania uchwał istotne jest ustalenie charakteru prawnego oraz dookreślenie reguł ich podejmowania, ale również oddzielenie uchwał istniejących od nieistniejących. Wyróżnia się przypadek, w którym podjęto uchwałę (choćby w sposób wadliwy), od takiego gdzie nie ma mowy o istnieniu uchwały. W celu zdefiniowania uchwały nieistniejącej warto przyjrzeć się kwestii nieistnienia czynności prawnej.

⁵ S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I, Wrocław 1985, s. 487.

⁶ E. Marszałkowska-Krześ, *Uchwały zgromadzeń w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2000, s. 15.

⁷ E. Płonka, *Uczestnictwo osób prawnych w walnym zgromadzeniu spółki kapitałowej*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 1, s. 91.

⁸ J. Dąbrowska, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, Warszawa 2016, s. 28.

⁹ E. Marszałkowska-Krześ, *Uchwały zgromadzeń...*, s. 19.

3.1. Nieistnienie uchwały a czynność prawna nieistniejąca

Do dzisiaj nie wypracowano przekonujących zasad, dzięki którym można by odznaczyć czynność prawną nieistniejącą od pozostałych czynności, zwłaszcza od czynności bezwzględnie nieważnych¹⁰.

Ustawowa interpretacja *negotium non existens* ma miejsce w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym¹¹ (art. 2 i 22 k.r.o.)¹², a także w prawie spółdzielczym¹³ (art. 42 § 7 i 8 pr. spół.)¹⁴.

W doktrynie prezentowane jest stanowisko, iż konstrukcja czynności prawnej nieistniejącej jest rezultatem zastosowanego poglądu językowego, w granicach którego brak jest przeciwwskazań, aby akty nieistniejące rozumieć jako akty bezwzględnie nieważne, wykazujące się brakiem pewnych znamion zewnętrznych określonych w ustawie (np. formy), albo takie, które wdrożono z naruszeniem normy kompetencyjnej¹⁵. Dokładna eksplikacja tego pojęcia pozwala stwierdzić, że o braku bądź nieistnieniu czynności prawnej decyduje okoliczność, gdzie stan faktyczny, który ma być uznany za czynność prawną, nie obejmuje oświadczenia woli.

Przenosząc opisane wcześniej poglądy na płaszczyznę problematyki uchwał spółek kapitałowych, można sformułować przekonanie, że uchwała nieistniejąca występuje, gdy podczas jej podjęcia nie było uprawnionych osób (np. wspólnika, pełnomocnika). Mowa tutaj o przypadkach, w których w trakcie głosowania nad uchwałą nie brały udziału osoby uprawnione.

B. Lewaszkiwicz-Petrykowska uważa, że co prawda ustawodawca wypowiada się o nieważności oświadczenia woli, ale równocześnie przyjmuje, że jej powodem musi być stan woli. Znaczy to, że w przypadku, gdy taki stan zaistnieje, to nie jest możliwe złożenie oświadczenia woli w rozumieniu prawa, a tylko w rozumieniu potocznym¹⁶.

Z kolei zdaniem W. Siedleckiego nie istnieje czynność prawna, jeśli brak jest konstytucyjnego elementu. To właśnie on według prawa przesądza nadanie jej istoty czynności prawnej¹⁷. J. Preussner-Zamorska uważa, że tym elementem jest prawnie

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59), dalej jako: k.r.o.

¹² Por. wyrok SN z dnia 11 grudnia 2007 r., II CSK 349/07, LEX nr 488955.

¹³ Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 1982 r. Nr 30, poz. 210), dalej jako: pr. spół.

¹⁴ Wyroki SN: z dnia 9 października 1972 r., II CR 171/72, OSNC 1973, nr 7-8, poz. 135, LEX nr 1536; z dnia 24 września 2003 r., I PK 336/02, OSNP 2004, nr 18, poz. 314, LEX nr 121436 i z dnia 24 czerwca 2009 r., I CSK 535/08, LEX nr 518133.

¹⁵ T. Zieliński, *Nieważność czynności sprzecznych z ustawą w prawie cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1967, z. 2, s. 69 i n.

¹⁶ B. Lewaszkiwicz-Petrykowska, *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973, s. 14.

¹⁷ W. Siedlecki, *Nieważność procesu cywilnego*, Warszawa 1965, s. 59.

doniosłe oświadczenie woli. W sytuacji gdy nie złożono tego typu oświadczenia woli, tzw. elementu, to wówczas utożsamia się ją z czynnością prawnie nieistniejącą¹⁸.

W następstwie powyższego mianem uchwały nieistniejącej określa się taką uchwałę, „której tryb podejmowania został tak rażąco naruszony, że jej po prostu nie ma. Mimo pewnych pozorów jej istnienia brakuje w niej tak elementarnych składników, że nie można już mówić o uchwale”¹⁹. Natomiast art. 38 k.c. formułuje definicję uchwały nieistniejącej jako sytuacji, której nie przypisuje się miana czynności prawnej zgromadzenia jako organu osoby prawnej²⁰.

Uchwałą nieistniejącą jest również uchwała, którą podjęły osoby niebędące współnikami²¹. A także uchwały, które podjęły osoby niemające uprawnień do głosowania oraz niedysponujące prawem głosu²².

W powyższej kwestii wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z 28 maja 1991 r., I CR 410/90²³, stwierdził, że „zwołanie zgromadzenia przez zarząd nie mający składu odpowiadającego statutowi albo z pominięciem jednego z członków powoduje, że takie zgromadzenie współników nie jest uprawnione do podejmowania jakichkolwiek uchwał, wobec czego akty uchwalone w takim wypadku są bezskuteczne i muszą być traktowane jako nieistniejące (*actus non existens*)”.

Uchwałami nieistniejącymi są również uchwały przegłosowane przez kilku współników, którzy zebrali się niespodziewanie, gdy zgromadzenie nie było wcale zwoływane²⁴. Wyjątkiem jest art. 240 k.s.h., zezwalający na podjęcie uchwały mimo braku formalnego zwołania zgromadzenia współników, w przypadku gdy jest reprezentowany cały kapitał zakładowy, a nikt z obecnych nie złożył sprzeciwu co do odbycia zgromadzenia lub wniesienia poszczególnych spraw do porządku obrad. Należy tutaj zwrócić

¹⁸ J. Preussner-Zamorska, *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983, s. 105 i n.

¹⁹ M. Kruszyński, *Uchwały nieistniejące*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 7, s. 44. Por. K. Gandor, *Konwersja nieważnych czynności prawnych*, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. IV, s. 48.

²⁰ T. Szczurowski, *Nieistniejące uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej*, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 6, s. 307.

²¹ Tak też: wyrok SN z dnia 14 kwietnia 1992 r., I CRN 38/92, OG 1992, nr 2, poz. 47, s. 3.

²² A. Szajkowski, M. Tarska, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2004, wyd. 4, s. 688; J.P. Naworski, *Podejmowanie uchwał przez zgromadzenie współników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych*, cz. II, „Palestra” 1996, s. 13; M.S. Tofel, *Uchwały nieistniejące na gruncie kodeksu spółek handlowych*, „Państwo i Prawo” 2007, s. 78; A. Witosz, A.J. Witosz, *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, red. nauk. A. Kidyba, Warszawa 2007, s. 323; P. Sobolewski, *Kontrowersje wokół pojęcia nieistnienia i nieważności czynności prawnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, s. 32-34.

²³ Wyrok SN z dnia 28 maja 1991 r., I CR 410/90, LEX nr 78218, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520171914/1/i-cr-410-90-wyrok-sadu-najwyzszego?keyword=wyrok%20sn%20i%20CR%20410-2F90&cm=SFIRST> [dostęp: 16.11.2019].

²⁴ T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatko, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Łódź 1992; F. Zoll, J. Wasilkowski (red.), *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego*, t. 1-4, Warszawa 1939, s. 264; A. Kaczkowski, *Polskie prawo o spółkach akcyjnych*, Poznań 1929, s. 158; M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935, s. 378; J. Namitkiewicz, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Łódź 1994, s. 210.

uwagę na brzmienie art. 227 k.s.h.²⁵, który stanowi, że uchwały wspólników są podejmowane na zgromadzeniu wspólników, a bez odbycia zgromadzenia może być powzięta uchwała, gdy wszyscy wspólnicy wyrażą na piśmie zgodę na postanowienie, które ma być powzięte, albo na głosowanie pisemne. Dlatego nie należy przyjmować za uchwałę postanowień, które zostały poczynione na nieważnym zgromadzeniu.

Kolejnym przykładem uchwały nieistniejącej jest sytuacja, w której za wdrożeniem uchwały głosowała niedostateczna liczba wspólników w stosunku do większości wymaganej kodeksem spółek handlowych albo statutem bądź umową spółki. W takim wypadku z powodu braku osiągnięcia minimalnej liczby oświadczeń woli nie dokonuje się czynność prawna. Ma to znaczenie przy podejmowaniu uchwały jednomyślnej, gdzie w przypadku niezajęcia stanowiska przez jedną osobę można by było uznać uchwałę za wadliwą, a nie za nieistniejącą. Takie niewłaściwe rozumowanie prowadziłoby do jej niepodważalności²⁶.

Niemniej jednak w doktrynie można trafić na odmienny pogląd, przyjmujący powyższą uchwałę za nieważną. Wówczas jedynym jej środkiem zaskarżenia jest art. 252 k.s.h., czyli powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały²⁷.

Do katalogu uchwał nieistniejących należą również takie, w których sfałszowano wynik głosowania, użyto wobec wspólników przymusu fizycznego, ustanowiono ją o niewłaściwej bądź niezrozumiałej treści i nie można dokonać jej interpretacji za pomocą wykładni²⁸.

Tymczasem w judykaturze istnieją dwa poglądy na sytuację, w której nie uzyskano w głosowaniu za uchwałą wymaganej prawnie większości. Część doktryny wówczas opowiada się za uchwałą nieistniejącą, a pozostali za uchwałą negatywną²⁹.

3.2. Charakter prawny uchwały negatywnej

Zwolennikiem uchwały negatywnej są M. Allerhand, E. Płonka oraz A. Przewrocki³⁰. Natomiast przeciwnikami tej koncepcji są A.W. Wiśniewski i A. Szwaja, uważając, że kwestia konstrukcji i celowości uchwały negatywnej budzi wiele kontrowersji³¹.

Kodeks spółek handlowych, tak jak i wcześniej obowiązujący kodeks handlowy, nie używa pojęcia uchwały negatywnej. Jeśli k.s.h. nie wspomina nic o niej, to wówczas należy przeanalizować istnienie i ewentualny rezultat jej zaskarżenia. W przypadku,

²⁵ *Ibidem*, s. 66.

²⁶ E. Marszałkowska-Krześ, *Uchwały zgromadzeń...*, s. 38.

²⁷ J. Dąbrowska, *op. cit.*, s. 309.

²⁸ *Ibidem*, s. 310.

²⁹ E. Marszałkowska-Krześ, *Uchwały zgromadzeń...*, s. 39.

³⁰ M. Allerhand, *op. cit.*, s. 386; E. Płonka, *op. cit.*, s. 90 i n.; A. Przewrocki, *Łączenie spółek kapitałowych*, Kraków 1996, s. 133 i n.

³¹ A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach*, t. II, Warszawa 1991, s. 221 oraz *idem*, „Uchwała negatywna” w spółce kapitałowej, „Radca Prawny” 1993, nr 2, s. 23; A. Szwaja, P. Skrzyszowski, *Krytycznie o ograniczeniu praw akcjonariuszy spółek publicznych*, „Prawo Spółek” 1998, nr 4, s. 765.

gdyby sąd stwierdził unieważnienie uchwały negatywnej, wówczas może jedynie rozstrzygnąć o jej uchyleniu. Sąd nie ma prawa do formułowania tzw. uchwał pozytywnych. Tego typu uchwały mogą konstruować tylko wspólnicy spółki.

Z kolei w sytuacji braku podjęcia uchwały, ponieważ jeden bądź większa liczba wspólników spółki głosowała przeciwko uchwale z powodu wad oświadczenia woli, to wówczas tworzenie uchwały negatywnej, a następnie jej unieważnianie przez sąd w trybie przepisów k.s.h. jest bezzasadne. Wspomniany wspólnik bądź wspólnicy, którzy oddali głos w wyniku np. błędu przeciwko uchwale, mogą bez przeszkód jeszcze raz wnieść wniosek o poddanie pod głosowanie uchwały, która nie została podjęta.

Dlatego należy zgodzić się z poglądami E. Marszałkowskiej-Krześ oraz A.W. Wiśniewskiego, że w systemie kodeksu spółek handlowych, a wcześniej kodeksu handlowego, nie ma racji istnienia uchwała negatywna. Z tego powodu, że propozycja podjęcia uchwały o sprecyzowanej treści jest traktowana jedynie jako postulat i nie powoduje skutków prawnych. Wystarczy jedynie, że wniosek nie zostanie uchwalony, ponieważ brak jest obowiązku, aby każdorazowo poddawać pod głosowanie każdy złożony wniosek. Wówczas przewodniczący obrad w ramach swoich kompetencji może postanowić o nienadaniu mu dalszego biegu.

Natomiast w sytuacji, gdyby taki wniosek został poddany pod głosowanie, to zostanie on odrzucony, jeśli wszyscy upoważnieni do głosowania wstrzymają się od głosu. Wtedy nie można mówić o podjęciu jakiejkolwiek uchwały, nawet uchwały negatywnej. Tak samo będzie w przypadku jednakowej liczby głosów „za” i „przeciw”, ponieważ zgodnie z przepisami prawa dla uchwał wymagana jest większość głosów³².

W świetle powyższych rozważań, na gruncie obowiązujących przepisów prawa, istnienie i ewentualne zaskarżanie uchwały negatywnej nie znajdują racji bytu.

4. Zaskarżanie uchwały nieistniejącej

4.1. Konstrukcja zaskarżania uchwały nieistniejącej w czasie obowiązywania kodeksu handlowego

Kodeks handlowy przewidywał tylko jeden sposób zaskarżania uchwał, a mianowicie powództwo o unieważnienie uchwały. W związku z tym sądy przyjęły praktykę zaskarżania uchwał nieistniejących w trybie przepisu 189 k.p.c.

Przykładowo warto wskazać orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 1992 r., I CRN 38/92, w którym stwierdzono, że jeśli grupa postronnych osób podjęła uchwałę, to nie należy jej traktować jako wyraz woli organu, ponieważ „pomimo bowiem

³² E. Marszałkowska-Krześ, *Uchwały zgromadzeń...*, s. 42.

formalnych przejawów jej podjęcia i pozorów bytu w rzeczywistości kwestionowana uchwała nie istnieje”³³. W ocenie Sądu „deklaratywnego stwierdzenia, że taka uchwała nie istnieje, może żądać każda osoba, która ma w tym interes prawny (art. 189 k.p.c.)”³⁴.

Przeciwnikiem zaskarżania uchwał nieistniejących w trybie art. 189 k.p.c. jest S. Sołtysiński, który uważa, że „na gruncie kodeksu handlowego wspólnym wysiłkiem doktryny i judykatury ugruntowano konstrukcję prawną, która stanowiąc remedium na zbyt łagodną sankcję wadliwych uchwał w ustawie, przerodziła się z czasem w instytucję patologiczną, umożliwiającą podważanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych przez każdą osobę w każdym czasie”³⁵.

W następstwie tego chaos i brak wskazania konkretnych przypadków, w których mowa o uchwale nieistniejącej, był jednym z priorytetów projektowanego pod koniec XX w. Kodeksu spółek handlowych. Współtwórcy nowego kodeksu S. Sołtysiński i A. Szumański twierdzili, że „precedensy zapadłe pod rządami k.h. oparte są zdecydowanie na zbyt szerokim pojęciu *negotium non existens*”³⁶.

Jednak w nowym, obecnie obowiązującym Kodeksie spółek handlowych nadal nie uzyskano jednoznacznej odpowiedzi na problem, a wątpliwości pozostały.

4.2. Poglądy orzecznictwa

Ciekawy pogląd zaprezentował Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 września 2004 r. IV CK 713/03, w którym oznajmił, że „nie ulega jednak wątpliwości, że zawarty w statucie wymóg co do kworum, normuje sposób działania walnego zgromadzenia spółki jako jej organu uprawnionego do składania w jej imieniu oświadczeń woli. Zgodnie z art. 38 k.c., który na podstawie art. 2 k.s.h. ma zastosowanie do spółek handlowych, spółka działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i statucie. Skoro zatem statut przewiduje możliwość podjęcia uchwały, która jest swoistym oświadczeniem woli jedynie przy istnieniu określonego kworum, to podjęcie uchwały przy braku tego kworum nie może być w ogóle uznane za złożenie oświadczenia woli przez osobę prawną. [...] Uchwałę taką należy uznać za nieistniejącą, co uzasadnia powództwo wniesione na podstawie art. 189 k.p.c.”³⁷

³³ Wyrok SN z dnia 14 kwietnia 1992 r., I CRN 38/92, OSNC 1993/3/45, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520097528/1/i-crn-38-92-wyrok-sadu-najwyzszego?keyword=wyrok%20sn%20%20I%20CRN%2038~2F92&cm=SFIRST> [dostęp: 17.11.2019].

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ S. Sołtysiński, *Czy „istnieją” uchwały „nieistniejące” zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 2, s. 4.

³⁶ S. Sołtysiński, A. Szumański, *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach. Wybrane tezy do wspólnego materiału na Zjazd Katedr Prawa Handlowego*, Wrocław 2008.

³⁷ Wyrok SN z dnia 30 września 2004 r., IV CK 713/03, OSNC 2005/9/160, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520236870/1/iv-ck-713-03-wyrok-sadu-najwyzszego?keyword=wyrok%20sn%20%20IV%20CK%20713~2F03,&cm=SFIRST> [dostęp: 17.11.2019].

W powyższym wyroku SN stwierdził jednoznacznie, że niezależnie od kryteriów co do kworum ich naruszenie powoduje brak reakcji organu, co skutkuje uznaniem tego za uchwałę nieistniejącą. Podobne stanowisko zajął SN w wyroku z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 563/97³⁸. Teza ta pozostaje aktualna mimo wejścia w życie kodeksu spółek handlowych.

Z kolei odmienny pogląd przedstawił SN w postanowieniu z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 62/18, w którym to konsekwencja naruszenia kworum „nie uzasadnia kwalifikowania podjętych na tym zgromadzeniu uchwał jako nieistniejących, ale może, co najwyżej stanowić podstawę ich zaskarżenia na podstawie art. 252 k.s.h.”³⁹. Dalej, w tym postanowieniu SN wskazuje, że jako uchwałę nieistniejącą traktuje się uchwałę, którą podjął „twór” niebędący organem spółki.

W najnowszych orzeczeniach Sąd Najwyższy często powołuje się na zagadnienie uchwał nieistniejących.

Wskazuje na to postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 2016 r., V CSK 694/15, w którym rozgranicza pojęcia uchwały nieistniejącej i uchwały sprzecznej z prawem. Przyjmuje, że uchwała nieistniejąca nie wywiera żadnych skutków prawnych, a co za tym idzie – traktuje się ją, jakby nigdy nie istniała. „Dlatego właśnie można się na jej nieistnienie powoływać w innym postępowaniu sądowym, bez konieczności uzyskiwania wyroku stwierdzającego tę okoliczność na podstawie art. 189 k.p.c. Utożsamianie jej zatem ze statusem prawnym uchwały sprzecznej z ustawą jest nieusprawiedliwione”⁴⁰.

W uchwale Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 18 września 2013 r. III CZP 13/13, stwierdzono, że uchwały organów spółki podlegają zaskarżeniu w trybie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c.⁴¹

Odmienny pogląd wyraził SN w I CSK 311/14, w którym przyrównał uchwałę nieistniejącą do uchwały nieważnej, argumentując, że również uchwała nieistniejąca jest sprzeczna z ustawą oraz brak jest wskazówek je rozróżniających. Koncepcję tę cechuje

³⁸ Wyrok SN z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 563/97, OSNC 1998/12/205, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/520127448?cm=DOCUMENT> [dostęp: 17.11.2019], teza wyroku brzmi następująco: „Zebranie osób nieuprawnionych, jak również zebranie uprawnionych w liczbie nie osiągnącej wymaganego quorum nie stanowi walnego zgromadzenia; podjęte przez takie zebranie uchwały należy uznać za nieistniejące”.

³⁹ Postanowienie SN z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 62/18, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/I%20CSK%2062-18-1.pdf> [dostęp: 17.11.2019], podobnie wyrok SN z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CSK 417/17, niepubl.

⁴⁰ Postanowienie SN z dnia 25 sierpnia 2016 r., V CSK 694/15, LEX nr 2118455, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/522212151/1/v-csk-694-15-uchwala-nieistniejaca-a-uchwala-sprzeczna-z-prawem-postanowienie-sadu-najwyzszego?keyword=SN%20V%20CSK%20694~2F15&cm=SFIRST> [dostęp 17.11.2019].

⁴¹ Uchwała SN 7 sędziów z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13, OSNC 2014/3/23, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/521456870/1/iii-czp-13-13-charakter-wyroku-stwierdzajacego-niewaznosc-sprzecznej-z-ustawa-uchwaly-wspolnikow...?cm=RELATIONS> [dostęp 17.11.2019].

brak podstaw normatywnych, co więcej, zmierza ona do obejścia prawa i celów takich jak ochrona interesów spółki unormowanych w kodeksie spółek handlowych⁴².

Podobne stanowisko zajmuje K. Kopaczyńska-Pieczniak, która wskazuje na brak podstawy normatywnej, a także wyłączenie w art. 252 § 1 zdanie drugie k.s.h. stosowania art. 189 k.p.c. Według niej sytuacji wątpliwego nieistnienia uchwały podchodzą pod sprzeczność uchwały z ustawą lub umową. Oznacza to, że nie ma potrzeby wyróżniania odrębnej kategorii uchwał nieistniejących⁴³.

W ślad za Sądem Najwyższym podążają sądy powszechne, które również wypowiadają swoje stanowiska w kwestii uchwał nieistniejących. Wskazać można Sąd Okręgowy w Łodzi, który w wyroku z dnia 19 listopada 2015 r., X GC 626/13, wyodrębnił kategorię uchwał nieistniejących, dopuszczając ich istnienie „z ograniczeniem do wyjątkowo rażących uchybień związanych z ich podejmowaniem”⁴⁴.

Z kolei Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 19 lutego 2013 r. w sprawie V ACa 759/12, stwierdził niedopuszczalność zaskarżania uchwał nieistniejących w trybie art. 189 k.p.c., wskazując tryb z art. 252 § 1 k.s.h.⁴⁵ Pogląd ten potwierdził Sąd Apelacyjny w Katowicach również w wyroku z dnia 25 października 2013 r., V ACa 397/13, wskazując, że „przyczyny określenia uchwały jako nieistniejącej sprowadzają się głównie do naruszeń proceduralnych jej podjęcia. Tymczasem naruszenie trybu podjęcia uchwały stanowi naruszenie prawa, co pozwala na stwierdzenie nieważności uchwały w trybie art. 252 k.s.h.”⁴⁶

5. Zakończenie

Podsumowując, kwestia uchwały nieistniejącej na przestrzeni, mającego moc prawną kodeksu spółek handlowych, wzbudza więcej kontrowersji niż za czasów obowiązywania kodeksu handlowego.

Ustawodawca, widząc problem związany z kwestią zaskarżania uchwały nieistniejącej, jaki zrodził się podczas obowiązywania kodeksu handlowego, uwzględnił go podczas tworzenia kodeksu spółek handlowych.

⁴² Wyrok SN z dnia 26 czerwca 2015 r., I CSK 311/14, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia/3/1%20CSK%20311-14-1.pdf> [dostęp: 17.11.2019].

⁴³ K. Kopaczyńska-Pieczniak, [w:] A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2013, s. 550-551.

⁴⁴ Wyrok SO w Łodzi z dnia 19 listopada 2015 r., X GC 626/13, http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/zaskar%017canie%0020uchwa%0142y%0020nieistniej%0105cej/152510000005027_X_GC_000626_2013_Uz_2015-11-19_001 [dostęp: 17.11.2019].

⁴⁵ Wyrok SA w Katowicach z dnia 19 lutego 2013 r., V ACa 759/12, LEX nr 1289451, <https://sip.lex.pl/#/jurisprudence/521383147?cm=DOCUMENT> [dostęp: 17.11.2019].

⁴⁶ Wyrok SA w Katowicach z dnia 25 października 2013 r., V ACa 397/13, http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/zaskar%017canie%0020uchwa%0142y%0020nieistniej%0105cej/151500000002503_V_ACa_000397_2013_Uz_2013-10-25_001 [dostęp: 17.11.2019].

W nowym kodeksie są wyodrębnione dwie formy zaskarżania uchwał, w trybie art. 249 k.s.h. powództwo o uchylenie uchwały oraz w trybie art. 252 k.s.h. powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały. Powództwa te, aby mogły być zastosowane, wymagają spełnienia ściśle określonych kryteriów, które są wskazane w kodeksie spółek handlowych. Dotyczą one między innymi legitymacji czynnej, czyli podmiotu, który może wystąpić z powództwem oraz terminu.

Niestety, mimo uchwalenia kodeksu spółek handlowych, a następnie wielu jego nowelizacji, w tym najnowszej z dnia 19 lipca 2019 r.⁴⁷, ustawodawca nie podjął skutecznej próby rozwiązania kwestii uchwały nieistniejącej i sposobu jej zaskarżenia. Obecnie brak jest jakiegokolwiek przepisu w kodeksie spółek handlowych, który dotyczyłby uchwały nieistniejącej.

Uchwała nieistniejąca nie posiada definicji legalnej. Dlatego doktryna wyszła temu naprzeciw i podjęła próbę jej zdefiniowania. Mianem uchwały nieistniejącej należy nazwać zdarzenie, którego nie można określić jako uchwały. Uchwała ta po prostu nie istnieje. Jednak należy do tego pojęcia podchodzić ostrożnie, bowiem obowiązują nieostre kategorie jego wyodrębnienia. W przypadkach wskazanych poniżej mamy do czynienia z uchwałą nieistniejącą.

Po pierwsze, mowa tu o rażącym naruszeniu, skutkującym nieistnieniem uchwały. Ma ono miejsce, gdy zgromadzenie zostało zwołane przez osoby nieuprawnione, osoby niebędące faktycznie współnikami spółki, a także gdy parę osób przypadkowo spotkało się bez zaproszenia. Po drugie, gdy decyzja o podjęciu uchwały zapadła z naruszeniem większości ustawowej oraz gdy w protokole zgromadzenia ujęto uchwałę, która następnie nie została podjęta, to mamy również do czynienia z uchwałą nieistniejącą.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 grudnia 2008 r., II CNP 82/08, wymienia kolejno sytuacje warunkujące zaistnienie uchwały nieistniejącej. Są to odpowiednio: brak uzyskania niezbędnego kworum, sfałszowanie podpisów pod uchwałą, podjęcie uchwały w sprawie, która nie została uwzględniona w porządku obrad. Co więcej, w uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazuje jako przesłankę nieistnienia uchwały naruszenie ogólnych reguł dotyczących nieistniejących czynności prawnych. Rozumie się przez to: podjęcie uchwały nie na serio, zastosowanie przymusu fizycznego wobec współników spółki. W doktrynie oraz w judykaturze wskazuje się także na sytuację, gdzie treść uchwały jest do tego stopnia niejasna, że nie sposób ją ustalić za pomocą wykładni⁴⁸.

Reasumując niniejsze rozważania, należy stwierdzić, że obecnie problematyka zagadnienia uchwały nieistniejącej nie została jednoznacznie rozwiązana. Nadal, mimo

⁴⁷ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1655 ze zm.).

⁴⁸ Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2008 r., II CNP 82/08, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia/2/II%20CNP%2082-08-1.pdf> [dostęp: 17.11.2019].

wielu nowelizacji kodeksu spółek handlowych, nie ma w nim uwzględnionej tej kwestii. Brak jest również definicji legalnej.

Z pewnością gdyby racjonalny ustawodawca zdecydowałby się na prawne sformułowanie pojęcia uchwały nieistniejącej, większość sporów doktrynalnych zostałaaby rozwiązana.

Natomiast jeśli chodzi o sposoby zaskarżania uchwał nieistniejących, to również zagadnienie to jest sporne. Według mnie należy opowiedzieć się za możliwością skorzystania z powództwa o ustalenie w trybie art. 189 k.p.c.

Część przedstawicieli doktryny jest temu przeciwna. Argumentują oni swoje stanowisko negatywnym wpływem na pewność obrotu prawnego z uwagi na brak terminu do wniesienia powództwa, a także szerokim katalogiem podmiotów, które mogą wystąpić z powództwem, pod warunkiem przedstawienia interesu prawnego. Nie można zgodzić się w powyższym poglądem, bowiem istotą powództwa o ustalenie z art. 189 k.p.c. jest możliwość powołania się na nieistnienie w każdym czasie.

Tym samym przeciwnicy stosowania art. 189 k.p.c. nie uznają kategorii uchwał nieistniejących. Twierdzą, że dane uchwały należy zaskarżać tylko i wyłącznie za pomocą art. 249 oraz 252 k.s.h. Warto zwrócić uwagę, że powództwa z art. 249 oraz art. 252 k.s.h. mogą być wystosowane w terminie dokładnie określonym oraz przez podmioty enumeratywnie wskazane w kodeksie spółek handlowych. Jest to katalog zamknięty, który nie przewiduje ustępstw i wyraźnie zakazuje stosowania art. 189 k.p.c. w przypadku powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały. Jednak należy zwrócić uwagę, że kwestia nieważności oraz nieistnienia uchwały to różne kategorie prawne, zatem nie należy ich ze sobą łączyć.

Konkludując zebrane w pracy tezy, należy stwierdzić, że dyskusja w doktrynie oraz w orzecznictwie w kwestii obowiązywania uchwał nieistniejących wymaga pewnej i wyraźnej ingerencji racjonalnego ustawodawcy.

Bibliografia

Źródła

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296).

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (t.j. Dz.U. z 1982 r. Nr 30, poz. 210).

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz. U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037).

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1655).

Orzecznictwo

Uchwała SN 7 sędziów z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13, OSNC 2014/3/23.

Wyrok SN z dnia 9 października 1972 r., II CR 171/72, OSNC 1973, nr 7-8, poz. 135, LEX nr 1536.

Wyrok SN z dnia 28 maja 1991 r., I CR 410/90, LEX nr 78218.

Wyrok SN z dnia 14 kwietnia 1992 r., I CRN 38/92, OSNC 1993/3/45.

Wyrok SN z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 563/97, OSNC 1998/12/205.

Wyrok SN z dnia 24 września 2003 r., I PK 336/02, OSNP 2004, nr 18, poz. 314, LEX nr 121436.

Wyrok SN z dnia 30 września 2004 r., IV CK 713/03, OSNC 2005/9/160.

Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2007 r., II CSK 349/07, LEX nr 488955.

Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2008 r., II CNP 82/08.

Wyrok SN z dnia 24 czerwca 2009 r., I CSK 535/08, LEX nr 518133.

Wyrok SN z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CSK 417/17.

Wyrok SN z dnia 26 czerwca 2015 r., I CSK 311/14.

Postanowienie SN z dnia 25 sierpnia 2016 r., V CSK 694/15, LEX nr 2118455.

Postanowienie SN z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 62/18.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 19 lutego 2013 r., V ACa 759/12, LEX nr 1289451.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 25 października 2013 r., V ACa 397/13.

Wyrok SO w Łodzi z dnia 19 listopada 2015 r., X GC 626/13.

Literatura

Allerhand M., *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935.

Dąbrowska J., *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, Warszawa 2016.

Dziurzyński T., Fenichel Z., Honzatko M., *Kodeks handlowy. Komentarz*, Łódź 1992.

Gandor K., *Konwersja nieważnych czynności prawnych*, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. IV.

Grzybowski S., *System prawa cywilnego*, t. I, Wrocław 1985.

Kaczkowski A., *Polskie prawo o spółkach akcyjnych*, Poznań 1929.

Kopaczyńska-Pieczniak K., [w:] A. Kidyba, K. Kopaczyńska-Pieczniak, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2013.

Kruszyński M., *Uchwały nieistniejące*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 7.

Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Wady oświadczenia woli w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1973.

Marszałkowska-Krześ E., *Charakter prawny uchwały*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1998, nr 6.

- Marszałkowska-Krześ E., *Uchwały zgromadzeń w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2000.
- Namitkiewicz J., *Kodeks handlowy. Komentarz*, Łódź 1994.
- Naworski J.P., *Podjęmowanie uchwał przez zgromadzenie wspólników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych*, cz. II, „Palestra” 1996.
- Płonka E., *Uczestnictwo osób prawnych w walnym zgromadzeniu spółki kapitałowej*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 1.
- Preussner-Zamorska J., *Nieważność czynności prawnej w prawie cywilnym*, Warszawa 1983.
- Przewrocki A., *Łączenie spółek kapitałowych*, Kraków 1996.
- Siedlecki W., *Nieważność procesu cywilnego*, Warszawa 1965.
- Sobolewski P., *Kontrowersje wokół pojęcia nieistnienia i nieważności czynności prawnej*, „Przełąd Prawa Handlowego” 2009.
- Sołtysiński S., *Czy „istnieją” uchwały „nieistniejące” zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, „Przełąd Prawa Handlowego” 2006, Nr 2.
- Sołtysiński S., Szumański A., *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach. Wybrane tezy do wspólnego materiału na Zjazd Katedr Prawa Handlowego*, Wrocław 2008.
- Szajkowski A., Tarska M., *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2004, wyd. 4.
- Szczurowski T., *Nieistniejące uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej*, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 6.
- Szwaja A., Skrzyszowski P., *Krytycznie o ograniczeniu praw akcjonariuszy spółek publicznych*, „Prawo Spółek” 1998, nr 4.
- Tofel M.S., *Uchwały nieistniejące na gruncie kodeksu spółek handlowych*, „Państwo i Prawo” 2007.
- Wiśniewski A.W., *Prawo o spółkach*, t. III, Warszawa 1993.
- Wiśniewski A.W., *„Uchwała negatywna” w spółce kapitałowej*, „Radca Prawny” 1993, nr 2.
- Witosz A., Witosz A.J., *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, red. A. Kidyba, Warszawa 2007.
- Zieliński T., *Nieważność czynności sprzecznych z ustawą w prawie cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1967.
- Zoll F, Wasilkowski J. (red.), *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego*, t. 1-4, Warszawa 1939.